

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**Інна ЛІТЯГА
Наталія СЕЙКО
Світлана СИТНЯКІВСЬКА**

*Методичні рекомендації до виконання практичних завдань
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ОП «Соціальна робота» з освітньої компоненти*

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2024**

УДК 37.013.42 (038)

ББК 74,6 (92)

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 29 березня 2024 р., протокол № 5.*

Рецензенти:

Світлана ПОПЛАВСЬКА – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з навчальної роботи Житомирського медичного інституту ЖОР;

Ірина КРУКОВСЬКА – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту ЖОР;

Сергій КОТЛОВИЙ – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Соціальна профілактика

C48 Методичні рекомендації до виконання практичних завдань для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОП «Соціальна робота» / укладачі: Літяга І.В., Сейко Н.А., Ситняківська С.М. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 48 с.

ISBN

У методичних рекомендаціях представлено матеріали з курсу «Соціальна профілактика», необхідні для підготовки до практичних занять та самостійної роботи студентів бакалаврату спеціальності 231 «Соціальна робота». Методичні рекомендації можуть бути використані для проведення практичних занять в очній, змішаній та дистанційній формах навчання.

Методичні рекомендації призначаються студентам – майбутнім бакалаврам соціальної роботи, викладачам ЗВО, керівникам виробничих практик студентів гуманітарних спеціальностей, недержавним організаціям в соціальній сфері.

© Літяга І.В., 2024

© Сейко Н.А., 2024

© Ситняківська С. М., 2024

© ЖДУ імені Івана Франка, 2024

ЗМІСТ

1. ВСТУП
2. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ
3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА»
5. МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Сутність соціальної профілактики

Практичне заняття №2. Організаційні засади соціальної профілактики

Практичне заняття №3. Структура комплексної соціальної профілактики негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі

Практичне заняття №4. Профілактична інтервенція

Практичне заняття № 5. Методи та форми соціально-профілактичної роботи

Практичне заняття № 6. Організація соціальної профілактики в практичній діяльності соціальних служб

Практичне заняття № 7. Профілактика злочинності у дитячому та молодіжному середовищі

Практичне заняття № 8. Організаційні засади профілактики незайнятості

Практичне заняття № 9. Профілактика алко-, наркозалежності, ВІЛ/СНІДу.

Практичне заняття № 10. Методика профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом

Практичне заняття № 11. Соціальна профілактика бездоглядності та безпритульності

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

7. ДОДАТКИ

ВСТУП

Освітня компонента «Соціальна профілактика» призначена для вивчення майбутніми бакалаврами соціальної роботи як обов'язкова навчальна дисципліна, на вивчення якої передбачено 22 години практичних занять. У структурі практичних занять враховано репродуктивний, продуктивний та творчий рівні засвоєння студентами знань, тому серед завдань, що містяться в практичних заняттях, є завдання на визначення понять, на формулювання власних оцінок, на особисту інтерпретацію явищ та фактів соціальної дійсності, на проектування різноманітних форм, механізмів і методів соціальної профілактики негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі.

Мета вивчення освітньої компоненти: формування у здобувачів комплексу знань і вмінь, вироблення навичок до розробки і впровадження профілактичних програм, застосування сучасних методів первинної і вторинної профілактики соціальних проблем та негативних соціальних явищ.

Основними цілями вивчення освітньої компоненти є:

формування вмінь та навичок аналізу соціальними працівниками соціально-економічних, ідеологічних, культурних завдань в процесі формування соціальної зрілості, суспільної активності підлітків та молоді, осіб здатних до правопорушень та зловживань;

вивчення засобів превентивного виховного впливу на дітей та підлітків, спрямованого на оздоровлення мікросередовища, в якому проходить їх життєдіяльність;

ознайомлення з моделями індивідуально-виховної профілактичної роботи, спрямованої на попередження, виявлення умов асоціальної поведінки різних категорій осіб.

Змістовно освітня компонента спрямована на формування здобувачами вищої освіти здатності до розв'язання складних спеціалізованих задач та вирішення практичних проблем у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає

застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Компетентності:

ЗК6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК1. Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного).

СК2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.

СК3. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.

СК8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.

СК12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту.

СК15. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

СК16. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.

СК20. Здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

Програмні результати навчання:

ПР 6. Розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

ПР 11. Використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки,

міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

ПР 17. Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

ПР 19. Виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль І. Організаційні основи здійснення соціальної профілактики

Тема 1. Соціальна профілактика як аспект соціальної політики держави.

Сутність соціальної профілактики. Предмет, об'єкти та суб'єкти, чинники соціальної профілактики. Рівні профілактики. Нормативно-правова база держави в напрямку профілактики негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі.

Тема 2. Організаційні основи та планування соціальної профілактики

Завдання і принципи здійснення соціальної профілактики. Напрями соціально-профілактичних заходів. Типологія заходів соціальної профілактики, що застосовуються в межах держави. Комплексне планування соціальної профілактики. Складові профілактичних програм.

Тема 3. Технологія комплексної соціальної профілактики негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі.

Чинники соціальної проблеми. Завдання соціальної профілактики. Структура процесу соціальної профілактики та принципи профілактики.

Тема 4. Профілактична інтервенція.

Зміст і методи профілактичної інтервенції. Порядок проведення профілактичної інтервенції. Методи проведення профілактичної інтервенції.

Тема 5. Методи та форми соціально-профілактичної роботи.

Завдання профілактичної роботи системи служб соціальної роботи. Методика соціально-профілактичної роботи. Форми роботи з профілактики негативних явищ.

Тема 6. Система соціальної профілактики в практичній діяльності соціальних служб

Проблеми й недоліки профілактичної роботи соціальних служб на сучасному етапі. Особливості профілактичної роботи у діяльності соціальних служб. Взаємодія соціальних служб з питань профілактики з організаціями-партнерами. Соціально-профілактична робота в системі практичної діяльності соціальних служб. Участь волонтерів у профілактичній діяльності.

Тема 7. Профілактика злочинності

Стан правопорушень та злочинності в суспільстві. Поняття, принципи та форми профілактики злочинності. Індивідуальні профілактичні заходи.

Тема 8. Профілактика незайнятості

Зайнятість населення як соціальна проблема. Основні принципи соціальної профілактики незайнятості населення. Державні гарантії права на вибір виду діяльності. Регулювання та організація зайнятості населення. Компенсації і гарантії при втраті роботи.

Тема 9. Профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ/СНІДу.

Стан захворювання на алкоголізм, наркоманію. Зміст, програма та умови проведення соціальної профілактики алкоголізму, наркоманії. Види та форми соціальної профілактики алкоголізму, наркоманії. Профілактика ВІЛ/СНІДу.

Тема 10. Профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом

Стан захворювань, що передаються статевим шляхом. Правове забезпечення профілактики венеричних захворювань. Профілактика венеричних захворювань в діяльності соціального педагога.

Тема 11. Профілактика бездоглядності та безпритульності в українському суспільстві.

Стан бездоглядності та безпритульності в українському суспільстві. Причини появи соціального явища “діти вулиці”. Соціально-правові основи захисту осіб, що потребують, соціально-педагогічної допомоги.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З ОК «СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА»

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою»

https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зарахована</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне

				виконання з певною кількістю суттєвих помилок
<i>Задовільно</i>		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
		60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{%n}$ (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	$M_{%1} = 100\%$
Сума	100

ЗАЛІК

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є залік то залікова оцінка (ЗО) з освітньої компоненти дорівнює підсумковій оцінці з вивчених модулів (ПОМ).

$$ЗО=ПОМ.$$

МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1 Сутність соціальної профілактики

План заняття:

1. Предмет, об'єкти та суб'єкти соціальної профілактики.
2. Чинники соціальної профілактики.
3. Рівні профілактики.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: профілактика, загальна профілактика, спеціальна профілактика, суспільство, особистість.

1. Оцініть правильність тверджень (так, ні):

1. Злочинність – це негативне соціальне явище.
2. У своїй діяльності система профілактичної роботи здійснюється згідно Конституції, законів України, постанов та інших актів Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, його побажань і декретів, постанов, бажань і розпоряджень Кабінету Міністрів України.
3. Профілактика повинна проводитися у формі незапланованих дій, націлених головним чином на досягнення бажаного результату, але в той же час і на запобігання можливих негативних явищ.
4. Основними формами організації профілактичної діяльності є профілактичні програми та профілактичні заходи, вечори відпочинку, круглі столи, анонімні зібрання.

2. Підготуйте доповідь (10 хв.) – кожен член групи.

Теми доповідей (на вибір):

1. Виховання в асоціалній сім'ї як фактор ризику щодо делінквентної/девіантної поведінки неповнолітніх.
2. Соціальні наслідки злочинності.
3. Вікові особливості неповнолітніх як фактори ризику щодо важковиховуваності.
4. Зв'язок злочинності з алкоголізмом та наркоманією.
5. Чи потрібна нашому суспільству профілактика негативних явищ.

3. Розробити і описати схему взаємодії органів місцевого самоврядування, соціальних, виховних, освітніх, дозвіллевих закладів та правоохоронних органів щодо профілактики негативних явищ у вашому регіоні, місті, селищі проживання.

4. Заповнити таблицю «Рівні профілактики»

Рівні профілактики	Характеристика
1.	
2.	
3.	

Практичне заняття № 2

Організаційні засади соціальної профілактики

План заняття:

1. Завдання і принципи здійснення соціальної профілактики.
2. Напрями соціально-профілактичних заходів.
3. Типологія заходів соціальної профілактики, що застосовуються в межах держави.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).

2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: профілактика, соціальна профілактика, профілактична програма, первинна профілактика, вторинна профілактика, третинна профілактика.

1. Заповнити таблицю (мета, контингент):

Первинна профілактика	Вторинна профілактика	Третинна профілактика

2. Заповнити таблицю «Взаємодія соціальних служб з питань профілактики з організаціями-партнерами»

Соціальна служба	Організації-партнери	Можливості взаємодії щодо профілактики... (бездоглядності, злочинності, тощо).
	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	

3. Заповнити таблицю «Проблеми й недоліки профілактичної роботи соціальних служб на сучасному етапі»

Проблеми, недоліки	Шляхи усунення
--------------------	----------------

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

4. Заповнити таблицю «Нормативно-правова база держави в напрямку профілактики негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі»

Назва нормативного документу	На що спрямований

Практичне заняття № 3

Структура комплексної соціальної профілактики негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі

План заняття:

1. Чинники соціальної проблеми.
2. Завдання соціальної профілактики.
3. Структура процесу соціальної профілактики та

принципи профілактики.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: комплексна профілактика, процес, принцип, профілактична програма.

1. Заповнити таблицю «Принципи у профілактичній роботі»

Назва принципу	Сутність принципу

2. Закінчити твердження:

1. Мета соціальної профілактики – це ...
2. Соціальна профілактика - це комплекс економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на ...
3. У сучасній практиці розрізняють первинну,...
4. Мета первинної профілактики .....
5. Первинна профілактика має наступні завдання:...
6. Основними способами реалізації задач первинної профілактики є:...
7. Змістом первинної профілактики є:...
8. Мета вторинної профілактики .....
9. Вторинна профілактика має наступні завдання:...
10. Основними способами реалізації задач вторинної профілактики є:...
11. Мета третинної профілактики .....
12. Третинна профілактика має наступні завдання:...

13. Основними способами реалізації задач третинної профілактики є:...
14. Загальна профілактика полягає у здійсненні попереджувальних заходів, спрямованих на ...
15. Спеціальною профілактикою називається система заходів, спрямованих на попередження та локалізацію...
16. Предмет соціальної профілактики –
17. Суб'єктами соціальної профілактики є ...
18. Об'єктами соціально-профілактичної дії є ...

3. Заповнити таблицю «Моделі профілактичних програм»:

Назва моделі	Сутність моделі
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Практичне заняття № 4
Профілактична інтервенція

План заняття:

1. Зміст і методи профілактичної інтервенції.
2. Порядок проведення профілактичної інтервенції.
3. Методи проведення профілактичної інтервенції.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: інтервенція, профілактична інтервенція, соціальна профілактика, загальна профілактика.

1. Відповідно до видів профілактичної інтервенції:

- Профілактика за допомогою творів мистецтва - літератури, кінематографа, музики, образотворчого мистецтва: добрати по 2 твори літератури, 2 кінематографічних твори, 2 музичних та 2 образотворчого мистецтва, які можна використати для проведення профілактичної інтервенції (презентувати у групі, відповідь обґрунтувати).
- Соціальна реклама (як метод соціальної профілактики) – знайти соціальну рекламу профілактичного характеру, презентувати на занятті.
- Публікація і поширення науково-популярних матеріалів (буклетів, брошур, книг тощо) – розробити буклет щодо превенції одного з негативних явищ у молодіжному середовищі (на вибір). (Приклад буклету – див. Додаток 1).

Практичне заняття № 5.

Методи та форми соціально-профілактичної роботи

План заняття:

1. Завдання профілактичної роботи системи служб соціальної роботи.
2. Методика соціально-профілактичної роботи.
3. Форми роботи з профілактики негативних явищ.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: метод, методика, соціально-профілактична методика, форма роботи.

1. Заповнити таблицю: Завдання профілактичної роботи системи служб соціальної роботи

1.	
2.	
3.	

2. Створити банк методів для роботи з різними негативними явищами в дитячому та молодіжному середовищі.

Негативне явище	Методи профілактики
Тютюнопаління	
Вживання алкоголю	
Девіантна поведінка	
Делінквентна поведінка	
Лайка (вживання ненормативної лексики)	
Псування майна	
Продовжити список негативних явищ (6-8 позицій)	

3. Вказати ефективні форми роботи щодо профілактики негативних явищ із обґрунтуванням:

Практичне заняття № 6.
Організація соціальної профілактики в практичній
діяльності соціальних служб

План заняття:

1. Проблеми й недоліки профілактичної роботи соціальних служб на сучасному етапі.
2. Особливості профілактичної роботи у діяльності соціальних служб.
3. Взаємодія соціальних служб з питань профілактики з організаціями-партнерами.
4. Соціально-профілактична робота в системі практичної діяльності соціальних служб.
5. Участь волонтерів у профілактичній діяльності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: соціальна служба, взаємодія, волонтер, волонтерська діяльність.

1. Оцініть правильність тверджень (так чи ні):

-Методичне забезпечення центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у незадовільному стані. Особливо з таких питань як підтримка молоді, що звільняється з місць позбавлення волі, соціально-психологічна робота з співзалежними людьми, профілактика ВІЛ\СНІДу та венеричних захворювань тощо.

- На сьогоднішній день не є актуальним створення кризових центрів ресоціалізації наркозалежної молоді.

- При проведенні профілактичної роботи потрібно сконцентрувати увагу на систематизації роботи з патронажу різних категорій молоді, їхніх батьків та найближчого оточення, здійснити так званий соціальний супровід.
- З метою кращого методичного забезпечення не є доцільним розробка власних та апробація сучасних вітчизняних і зарубіжних методик профілактичної роботи.
- Важливою умовою підвищення ефективності профілактичної роботи стане відпрацювання системи обміну методичних матеріалів, відео- та освітніх програм серед центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
- Оскільки однією з причин зростання негативних проявів серед неповнолітніх і молоді є недостатня узгодженість дій служб, що займаються порушеними проблемами, необхідність ефективнішої координації зусиль усіх зацікавлених установ та організацій не виникає.
- Для проведення більш результативних соціально-реабілітаційних програм важливим елементом залишається залучення якомога більшого числа партнерів як з державних, так і з громадських установ та організацій.

2. Розробити блок-схему взаємодії соціальних служб з питань профілактики з організаціями-партнерами.

3. Розробити мікро-тренінг (6-9 хвилин) на профілактику будь-якого негативного явища у студентському середовищі та провести зі студентами під час заняття.

Практичне заняття № 7.

Профілактика злочинності у дитячому та молодіжному середовищі

План заняття:

1. Стан правопорушень та злочинності в суспільстві.
2. Поняття, принципи та форми профілактики злочинності.
3. Індивідуальні профілактичні заходи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: злочинність, правопорушення, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, правосвідомість.

1. Оцініть правильність тверджень (так, ні):

- Профілактика правопорушень, яку здійснюють органи внутрішніх справ спрямована на подолання рецидивної злочинності.
- Насильницька злочинність – найнебезпечніший вид злочинів.
- Основні теоретичні передумови діяльності органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень розробив А.С. Макаренко.
- Правове виховання дитини потрібно починати у школі.
- Великий вплив на формування правової культури дитини мають батьки.
- У школі правове виховання здійснюється тільки у позакласній роботі.
- Правосвідомість людини формується протягом життя.

2. Підготуйте доповідь (до 10 хв.). Темі доповідей на вибір:

1. Досвід роботи органів внутрішніх справ Житомирської області щодо профілактики правопорушень неповнолітніх.
2. Досвід роботи органів внутрішніх справ Житомирської області, спрямований на профілактику рецидивної злочинності.

3. Соціально-педагогічна профілактика правопорушень неповнолітніх у роботі соціального педагога.

4. Правова культура населення як запорука правового суспільства.

5. Історичний досвід попередження правопорушень неповнолітніми.

3. Дайте письмову розгорнуту відповідь:

1. Місце соціального працівника в адаптації осіб, які повернулися з місць позбавлення волі до життя у здоровому соціумі.

2. Профілактика рецидивної злочинності завдяки інтеграції людини в суспільство.

3. Посередницька робота соціального працівника щодо попередження рецидивної злочинності.

Практичне заняття № 8.

Організаційні засади профілактики незайнятості

План заняття:

1. Зайнятість населення як соціальна проблема.
2. Основні принципи соціальної профілактики незайнятості населення.
3. Регулювання та організація зайнятості населення.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: зайнятість, безробіття, роботодавець, центр зайнятості.

1. Заповнити таблицю переваги та недоліки безробіття:

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>

2. *Написати есе на тему: Чи хотів/ла би я оженитися/вийти заміж за безробітного/у?*
3. *Розробити виступ з презентацією вPower Point перед аудиторією до 30 років щодо незайнятості та її наслідків для подальшого життя (для кожного студента індивідуально).*
4. *Розробити міні-тренінг щодо профілактики незайнятості молоді (робота в парі).*

Практичне заняття № 9.

Профілактика алко-, наркозалежності, тютюнопаління.

План заняття:

1. Зміст, програми та умови проведення соціальної профілактики алко-, наркозалежності, тютюнопаління.
2. Види та форми соціальної профілактики алкоголізму, наркоманії.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: алкозалежність, залежність, тютюнопаління, наркоманія.

1. *Розробити тренінг щодо профілактики алкозалежності, наркозалежності, тютюнопаління, ВІЛ/СНІДу на вибір (індивідуальне завдання для кожного студента).*

Приклад тренінгу – див. Додаток 2.

2. *Розробити рекомендації соціальним педагогам/працівникам*

щодо профілактики обраного негативного явища. Приклад рекомендацій – див. Додаток 3.

Практичне заняття № 10.

Методика профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом

План заняття:

1. Статистика стану захворювань, що передаються статевим шляхом в Україні.
2. Нормативно-правове забезпечення профілактики венеричних захворювань.
3. Методичні основи профілактики венеричних захворювань в діяльності соціального педагога/працівника.
4. Профілактика ВІЛ/СНІДу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: венеричні захворювання, ВІЛ/СНІД, ЗПСШ.

1. Розробити тренінг щодо профілактики ЗПСШ (індивідуальне завдання для кожного студента).

2. Розробити відеолекторій щодо профілактики ВІЛ/СНІДу у студентському середовищі з подальшою презентацією на практичному занятті.

Практичне заняття № 11.

Соціальна профілактика бездоглядності та безпритульності

План заняття:

1. Статистика бездоглядності та безпритульності в українському суспільстві.

2. Соціально-правові основи захисту осіб, що потребують, соціально-педагогічної допомоги.
3. Методика здійснення профілактики бездоглядності та безпритульності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями (міні-конспект).
2. Записати визначення основних понять.

Основні терміни та поняття: бездоглядні діти, безпритульні діти, соціальне сирітство, діти вулиці.

1. Розробити виступ перед батьками з презентацією в Power Point на батьківських зборах школи щодо профілактики бездоглядності (до 10 хв.) .

2. Розробити опитувальник для дітей щодо виявлення ознак бездоглядності / безпритульності.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Приклад превенційно-інформаційного буклету щодо негативного явища булінгу

Якщо ви стали свідком або жертвою булінгу, не залишайте це без уваги. Зверніться до довіреної особи або організації, яка може допомогти вам у цій ситуації. Вірте в себе та пам'ятайте, що допомога завжди доступна.

Види булінгу:

- Психологічний булінг
- Фізичний булінг
- Класовий булінг
- Кібербулінг

Здавалося б, що шкільні роки - найкращий час у житті. Але, на жаль, для деяких з нас цей період може бути справжнім кошмаром. Булінг - це погана поведінка, коли одна людина або група людей шкодять іншій людині. Це може відбуватися на будь-якому місці, у тому числі в школі або на роботі, в соціальних мережах або в реальному житті.

STOP БУЛІНГ

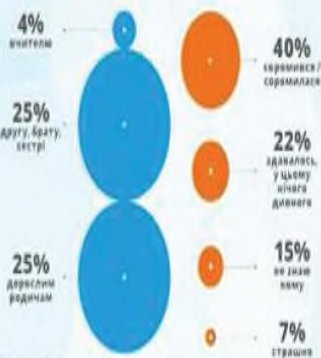
БУЛІНГ

- дражнити
- брехати
- ігнорувати
- погрожувати
- обзивати
- в Інтернеті
- БИТИСЯ
- ШТОВХАТИ
- пліткувати
- щіпати
- говорити погані слова
- красти

ЯКЩО ТИ У СИТУАЦІ БУЛІНГУ:

1. У жодному разі не тримай це в секреті. Виріши, кому ти довіряєш і можеш про це розповісти: батькам чи іншим родичам, другу або подрузі,чителю, психологу, тренеру або навіть друзям воіх батьків.

Кому ви розповіли про випадки знущання дітей?

2. Не бійся просити про допомогу — вона тобі необхідна. Якщо трапилася будь-яка небезпечна для тебе ситуація, звертайся за допомогою до адміністрації школи, вчителів, старших учнів, батьків. Проконсультуйся зі шкільним психологом, щоб відновити відчуття впевненості у своїх силах а зрозуміти, як діяти далі.

3. Припини звинувачувати себе чи виправдовувати дії інших. Ніхто не має права порушувати твої кордони, примушувати робити щось, принижувати чи ображати тебе. Така поведінка не прийнятна.

4. Якщо ситуація не дозволяє вам піти, зберігаючи самовладання, використайте гумор. Цим ви можете спантеличити кривдника/кривдників, відволікти його/їх від наміру дошкулити вам.

5. Не вступайте в бійку. Кривдник тільки й приводу, щоб застосувати силу. Що агресивні ви реагуєте, то більше шансів опинитися в загрозовій для вашої безпеки і здоров'я сит.

6. Ігноруйте кривдника. Якщо є можливість намагайтесь уникнути сварки, зробіть вигляд що вам байдуже і йдіть геть. Така поведінка свідчить про боягузтво, адже, навпаки, іноді зробити це набагато складніше, ніж дати волю емоціям.

36%
нікому
не розповіли

Соціально-педагогічний тренінг щодо профілактики дитячого алкоголізму в умовах НЗСО

Вступна промова (5 хв.)

Сьогодні ми розкажемо вам про алкоголь та розвіємо міфи, що склалися навколо цього захворювання.

Ви отримаєте знання про те, як:

- алкоголь впливає на здоров'я людини;
- захистити себе та близьких від зловживання алкогольними напоями.

Знання про алкоголь та його вплив на організм людини допоможуть вам уникнути небезпеки. Кожен з вас зможе усвідомити наслідки ризикованої поведінки, а водночас і те, як цей ризик можна зменшити або запобігти йому зовсім, тобто, кожен може після отриманої інформації зробити для себе вибір.

Вправа «Знайомство» (5 хв.)

Мета: підготувати учасників до роботи, створити комфортну атмосферу, гарний настрій, сприяти згуртованості групи.

Хід вправи

Учасники сідають у коло. Тренер знайомить їх із символічним учасником групи – будь-якою м'якою іграшкою. Кожен учасник передає іграшку по колу, називаючи своє ім'я та вітаючись із групою.

Мозковий штурм «Чому люди вживають алкоголь?» (5 хв.)

Тренер пропонує учасникам поговорити про те, чому люди вживають алкоголь.

Його вживають і в помешканні, і на дискотеці. Його п'ють і батьки, і родичі, і сусіди, і улюблені телевізійні герої.

Приблизний варіант відповіді

Тому, що, на перший погляд, так легше спілкуватися, бути веселим та почуватися невимушено. Але насправді, коли хтось у компанії напився, то це стає небезпечним для всіх і вечірка, замість

приємного відпочинку, стає неприємністю – поруч з вами з'являється психічно неврівноважена та отруєна людина, яку треба відводити додому або залишати на ніч та проводити «комплекс оздоровчих заходів».

Інформаційне повідомлення «Що таке алкоголь?» (15хв.).

Чистий алкоголь – це прозора рідина без запаху і кольору. Алкоголь отримують у результаті шумування цукру, що міститься, наприклад, у винограді, пшениці й картоплі.

Алкогольні напої розрізняють за вмістом у них алкоголю. Чим вищий вміст алкоголю, тим міцніший напій. Міцність алкогольного напою вимірюється в градусах. Наприклад, у пиві – близько 3–5 градусів, вині – 12-18 градусів, а в міцних напоях – 30-40 градусів.

Пиво – це також алкогольний напій. А звідси витікає, що вживання пива, як і вживання міцних алкогольних напоїв, може призвести до такої хвороби, як алкоголізм.

Деякі молоді люди вважають, що пиво можна вживати необмежено, але запам'ятайте:

330 мл. пива (тобто, одна баночка).

150 мл. вина (тобто, бокал),

40 мл. горілки (чарка).

Містять однакову кількість алкоголю!

Алкоголь – є речовина, яка...

Алкоголь – це речовина, яка викликає найбільшу смертність серед молоді!

У всесвітньому масштабі 5 % усіх смертей серед молоді у віці від 15 до 29 років викликані вживанням алкоголю.

У Європі кожна четверта смерть чоловіків у віковій групі від 15 до 29 років пов'язана з алкоголем. У деяких частинах Східної Європи мова йде вже про кожну третю смерть.

Алкоголь – це речовина, шкідлива для мозку

Більш ніж 30 % алкоголю затримується у нервових клітинах головного мозку, які складають лише 2 % ваги тіла людини. У результаті одного сильного сп'яніння гине до 20 тисяч клітин головного мозку (і хоча у кожного з нас їх до 17 мільярдів, так марнотратно з ними обходитись не варто).

Алкоголь – це речовина, яка впливає на розумову діяльність

Він уповільнює розумові процеси навіть при незначному вживанні слабоалкогольних напоїв. Знижує інтелект людини: вона не може повноцінно вчитися або працювати.

Алкоголь – це речовина, яка викликає у людини стан сп'яніння

Людина стає непередбачуваною та небезпечною. Алкоголь винен у половині всіх скоєних вбивств. Крім того, більше половини всіх травм та нещасних випадків сталися через сп'яніння. Багато випадків небажаної вагітності та зараження венеричними хворобами відбулися саме у стані сп'яніння.

Алкоголь стягує свою алкогольну данину, підриваючи суспільне і приватне життя, і приносить збиток незліченними фатальними дорожньо-транспортними пригодами, ушкодженнями і травмами, пожежами в житлах, випадками смерті через утоплення, самогубства, а також злочинами, пов'язаними з насильством. До цього варто додати також фінансові проблеми, кар'єри, що не відбулися, розлучення, вроджені дефекти і вади розвитку, а також постійний емоційний збиток, заподіяний дітям.

Запропоновані дані бажано записати на дошці або фліп-чарті.

У стані алкогольного сп'яніння:

- сильно підвищується ризик нещасних випадків;
- можна отримати важкі травми, включаючи травми голови;
- можна знепритомніти;
- можна захлинутися власною блювотною масою і померти;
- можна отруїтися алкоголем і померти;
- можна потрапити до в'язниці;
- можна стати посміховиськом в очах оточуючих;
- на ранок може наступити огидне хворобливе похмілля;
- можна завдати шкоди здоров'ю своєї майбутньої дитини;

Алкоголь – це наркотик

Алкоголь викликає психічну і фізичну залежність. Він викликає: зміну психічного стану людини – навколишній світ сприймається спотворено та неадекватно. При постійному вживанні руйнує особистість.

Алкоголь – це речовина, яка належить до легальних наркотиків

Його вживання та купівля не переслідуються законом. Ставлення у суспільстві до його вживання навіть позитивне, тому можна свідчити про створення алкогольного культу, з усіма його атрибутами і традиціями. Певна частка суспільства створила алкогольного ідола, якому служить, підтримуючи алкогольні традиції.

Алкоголь – це речовина, яка не є продуктом харчування

Він не містить у собі ніяких поживних речовин, без яких організм людини не міг би існувати повноцінно.

Алкоголь – це речовина, яка має великий вплив на молодь

Алкогольна індустрія підступно рекламує привабливість алкогольних напоїв через відомих спортсменів, фотомоделей та артистів. Додаючи алкоголь у безалкогольні напої, вона привчає дітей до смаку алкоголю та непомітно залучає до більш міцних напоїв. Не дайте себе обдурити!

Алкоголь – це речовина, яка негативно впливає на організм людини

При вживанні пляшки пива або склянки вина натщесерце через 15–20 хвилин у крові накопичується найбільша концентрація алкоголю. Для того, щоб очистити кров та видалити таку кількість алкоголю (це близько 10 г чистого алкоголю), печінці потрібна 1 година напруженої роботи! При вживанні двох пляшок - відповідно потрібно 2 години.

Що відбувається в організмі людини, коли вона вживає алкоголь ?

1. Після вживання алкогольного напою алкоголь всмоктується її кров дуже швидко. Через кілька хвилин алкоголь уже розноситься по всьому тілу і потрапляє в головний мозок.

2. Після вживання алкогольного напою кровоносні судини розширюються й алкоголь починає посилювати навантаження на серце.

3. Після вживання алкогольного напою, алкоголь починає також здійснювати навантаження на печінку. Печінка – орган, що виводить алкоголь з організму людини. Чим більше випив, тим більше навантаження на печінку.

4. Алкоголь починає робити навантаження на м'язову тканину людини.

5. Після вживання алкогольного напою посилюється процес виведення води з організму. Це значить, що під дією алкоголю організм утрачає більше води за одиницю часу, ніж у звичайному стані.

6. У невеликих кількостях алкоголь має гальмуючу і розслаблюючу дію. Але навіть при невеликій кількості алкоголю погіршується координація рухів, збільшується час реакції на зовнішні подразники і час ухвалення рішення, тому з людьми в цьому стані часто відбуваються нещасні випадки.

7. При великій кількості алкоголю у людини можуть почати тремтіти руки і двоїтися в очах. Людина стає емоційно неврівноваженою. Порушується здатність оцінювати події адекватно, і, як наслідок, людина втрачає контроль над собою і своїми вчинками.

Запам'ятайте! У великих кількостях алкоголь має отруйну дію, тобто, діє як отрута. Діючи, як отруйна речовина, алкоголь руйнує печінку, клітини головного мозку і веде до алкогольної залежності чи до алкоголізму. Вживання алкоголю у великих кількостях за один раз може призвести до смерті.

Гра-розминка «Ми йдемо полювати на лева!» (5 хв.)

Мета: створити добрий настрій, зняти втому.

Хід вправи:

Учасники стають у коло, одне за одним. Тренер промовляє слова, які супроводжуються певними рухами, а всі учасники повторюють за ним:

- Ми йдемо полювати на лева! (впевнена хода по колу).
- Не боїмося ми нічого! (заперечуючи рухи руками).
- Ой, а це що? – Це болото! Чав! Чав! Чав! (обережна хода, високо піднімаючи коліна).
- Ой, а це що? – Це море! Буль! Буль! Буль! (рухи, що нагадують плавання).
- Ой, а це що? – Це поле! Туп! Туп! Туп! (гучне тупотіння).
- Ой, а це що? – Це дорога навпростець! (впевнена хода).
- Ой, а це хто? Такий великий! (показуємо, який). Такий пухнастий! (показуємо рухами, ніби погладжуючи),
- Ой, та це ж лев! (показуємо, як злякалися).
- Побігли додому! Через поле! Туп! Туп! Туп!
- Через море! Буль! Буль! Буль!
- Через болото! Чав! Чав! Чав!
- Прибігли додому! Двері зачинили! Які ми молодці! (показуємо мімікою).
- Які ми хоробрі! (показуємо мімікою).
- Похвалимо себе! (погладжуємо себе по голові).

***Інформаційне повідомлення «Міфи та факти про алкоголь»
(5 хв.)***

Сьогодні можна почути від різних людей (родичів, друзів, сусідів) проте, як діє алкогольна організм людини, що потрібно робити, коли перепили і т. ін. Ці люди часто старші за віком, і вони говорять з молоддю з позиції свого життєвого досвіду, їм хочеться вірити. Але часто така інформація неправильна. Люди вигадують виправдання своїй поведінці, що стосується вживання алкоголю (див. Табл. 1.).

Міфи та факти про алкоголь

Міфи	Факти
<p>Одна із широко розповсюджених думок стосується похмілля. Багато хто вважає, що в стані похмілля необхідно обов'язково випити ще алкоголю, щоб похмелитися. Ви вже знаєте, що печінка виводить з організму людини 10 мл. алкоголю за 1 годину. Випиваючи ще алкоголю, людина тільки збільшує навантаження на і так уже перевантажену печінку. Ні додатковий алкоголь, ні кава, ні холодний душ, ні свіже повітря не призводять до полегшення стану</p>	<p>Єдиний лікар від похмілля – це час. Алкоголь виходить з організму тільки згодом.</p>
<p>Деякі люди вірять, що алкоголь допомагає забутись і не думати про свої проблеми.</p>	<p>Можна забути про свої проблеми на сьогоднішній вечір, а на ранок вони знову нагадають про себе. Якщо увесь час вдаватися до алкоголю, щоб забути про проблеми і лиха, – це прямий шлях до алкоголізму. І тоді замість проблем, про які хотілося б забути, з'явиться проблема АЛКОГОЛІЗМУ.</p>
<p>Деякі вважають, що алкоголь ПОМІЧНИК ВІД ПРОБЛЕМ.</p>	<p>Алкоголь не вирішить ваших проблем</p>

Деякі вірять, що можна змішувати різні алкогольні напої, а також змішувати алкоголь з будь-якою мінеральною водою.	Від шипучих напоїв п'яніють швидше
Вживання алкоголю не може призвести до смерті.	Вживання алкоголю у великих кількостях за один раз може призвести до смерті. Людина може померти від дози алкоголю, при якій не витримає її серце чи з якою не впорається її печінка!
Деякі вірять, що можна змішувати різні алкогольні напої, а також змішувати алкоголь з будь-яким наркотиком.	Змішування різних алкогольних напоїв, алкоголю з будь-якими іншими наркотиками може бути призвести до смерті.
Деякі підлітки вірять, що більшість їхніх однолітків вживають алкоголь. А раз так, то і вони неодмінно повинні вживати алкоголь.	Дуже багато молодих людей сьогодні вільні від вживання алкоголю. Вміють відпочивати і одержувати насолоду від життя без допомоги психоактивних речовин.

Деякі молоді люди вважають, що проблема алкоголізму їх не стосується, вони не завжди можуть кинути вживати алкоголь.	Є люди які народжуються з вродженою толерантністю до алкоголю. У цих людей порушене функціонування біохімічних процесів організму. Частіше таке порушення, або його можна назвати підвищеною толерантністю до алкоголю, спостерігається у тих дітей, родичі яких зловживали алкоголем. Але порушення може розвинути і через екологію, неправильне харчування матері, через вплив хімічних речовин та радіації. Підвищена толерантність до алкоголю – передумова хвороби на алкоголізм.
--	--

Після повідомлення, тренер роздає пам'ятки кожному учасникові тренінгового заняття.

Вправа «Обговорення ситуації» (10 хв.).

Мета: закріпити знання про сприйнятливості до алкоголю (толерантність до алкоголю).

Хід проведення

Групу об'єднують на 2 підгрупи. Кожній підгрупі дають картку з ситуацією і пропонують її обговорити. Після обговорення, представники кожної групи пропонують учасникам заняття відповіді на запитання, що були напрацьовані в підгрупі.

Ситуація

Дві подруги, Тетяна і Лариса, уперше потрапили на «дорослу» вечірку, де ніхто не збирався говорити, що спиртне їм ще рано споживати, де взагалі нікому було підказати, як їм поводитись. Як і всі, подруги випили по чарочці коньяку, і їм відразу стало весело.

Після другої чарки Тетяна в захваті хихикала, танцювала до упаду, і все навколо кружляло разом з нею. Третю чарку вона випила деяким зусиллям, але відмовитись вважала за незручність, оскільки тост був «За прекрасних панянок!». Після цього Тетяна стала поводитися зовсім нерозумно: заговала з хлопцями, втручалася в чужі розмови, приставала до всіх з обіймами та поцілунками. Лариса, навпаки, трималася прекрасно, хоч і пила нарівні з Тетяною. Вона робила знаки, намагаючись зупинити Тетяну, повернути її поведінку в рамки пристойності.

Незважаючи на відчайдушний настрій, четверту чарку Тетяна пити побоювалася, але, подивившись на Ларису, яка зробила це зовсім спокійно, вирішила не відставати. Незабаром язик у неї почав заплітатися, руки-ноги не слухалися, почувалась погано взагалі вже нічого не розуміла. П'ятий тост підняли за батьків. «Пити до дна! – кричали з усіх боків. – Батьки – це святе!». І цього разу, зробивши над собою зусилля, Тетяна з відразою випила. Добре, що поруч сиділа Лариса, яка довела подругу до туалету, інакше її знудило б прямо за столом. Якби не Лариса, Тетяна взагалі б додому не добралася. Вона йшла, плентаючись, не розуміючи, в який бік іти, часто сідала на землю і бурмотіла, що спатиме тут. Лариса ледве довела її і «передала» з рук у руки батькам. Батьки Тетяни жахнулися. Промучившись із дочкою всю ніч, вони довго лаяли її та все ставили у приклад Ларису, яка поводитися пристойно, а не напилася до напівсмерті.

«Дивно, – думала Таня, – адже ми ж з Ларисою пили однаково; чому вона сп'яніла менше за мене?». Дайте відповіді на запитання:

1. Хто з дівчат біологічно схильний до алкоголізму?
2. Як варто поводитися стосовно алкоголю Ларисі?
3. Як варто поводитися стосовно алкоголю Тетяні?
4. Чи правильну позицію зайняли батьки Тетяни?
5. Які симптоми алкогольного отруєння спостерігалися в Тетяні?
6. Як складеться доля дівчат, якщо вони потраплять в алкогольне мікросередовище

Гра «Побажання» (5 хв.)

Мета: сформувати емоційно сприятливий клімат у групі.

Хід гри.

Учасники сідають у коло, тренер пропонує послідовно один за одним, обмінятися побажаннями. Наприклад, один учасник каже, звертаючись до іншого: «Я бажаю тобі, щоб усі твої надії збулись» і т. ін.

Підсумки заняття (5 хв.)

Учасникам пропонується підсумувати заняття. Тренер надає можливість, за особистим бажанням, кожному висловитись і відповісти на запитання:

- Які повідомлення, вправи, ігри вам сподобались?
- Чи відчували ви дискомфорт, негативні почуття? Під час яких видів роботи не було?

Висновки (5 хв.)

У людини, що вживає алкогольні напої, може розвинути така хвороба, як алкоголізм. Вона руйнує життєві плани, пригнічує, приносить з собою безліч проблем. Щоб цього не сталося, треба пам'ятати, що ваше здоров'я і ваша доля – у ваших руках.

Пам'ятайте, вплив алкоголю на здоров'я людини залежить від:

- ваги та зросту людини;
- чим менше людина важить і чим менший у неї зріст, тим швидше вона сп'яніє;
- від статі людини:
- жінки п'яніють швидше і сильніше, ніж чоловіки, при вживанні однакової кількості алкоголю;
- від проміжку часу між вживанням алкогольного напою;
- найсильніше п'яніють на «порожній шлунок»;
- від міцності та специфіки газу в алкогольному напої;
- від міцних та шипучих напоїв п'яніють швидше, не варто запинати алкоголь водою з газом;
- від кількості випитого;
- чим більше випив – тим швидше сп'янів;
- від швидкості, з якою було випито алкогольний напій!

Рекомендації соціальним педагогам щодо профілактики дитячого алкоголізму

Мета надання рекомендацій – систематизація процесу соціально-педагогічної профілактики дитячого алкоголізму у ЗНЗ.

Основні напрями соціально-педагогічної профілактики дитячого алкоголізму в умовах НЗСО:

1. Поширення інформації про причини, форми і наслідки вживання алкоголю.
2. Руйнування стереотипів «традиційності» вживання алкоголю у школярів та їх батьків.
3. Формування у школярів навичок аналізу та критичної оцінки інформації, одержуваної із засобів масової комунікації й уміння приймати критичні рішення.
4. Формування в учнів уявлення про альтернативи алкоголізму.
5. Взаємодія з органами і структурами, які проводять профілактичну роботу в цій сфері.

До основних рівнів профілактичної роботи соціального педагога слід віднести первинну, вторинну та третинну соціально-педагогічну профілактику дитячого алкоголізму.

Первинна профілактика. Мета первинної профілактики дитячого алкоголізму: запобігти виникненню порушення чи початку вживання алкоголю неповнолітніми, попередити негативні наслідки і підсилити позитивні результати «безалкогольного» розвитку індивіда.

Первинна соціально-педагогічна профілактика дитячого алкоголізму в умовах НЗСО проводиться у вигляді кількох стратегій:

- інформація, формування мотивації до ефективного соціально-психологічного та фізичного розвитку;
- формування мотивації до просоціальної поведінки.
- розвиток стратегій вирішення проблем, пошуку соціальної підтримки без вживання алкоголю.

Завдання первинної профілактики дитячого алкоголізму:

1. Упровадження позитивної профілактики у навчально-виховний процес, наявність матеріалів навчального характеру щодо профілактики та включення відповідних занять у шкільний розклад; створення груп самодопомоги учням.
2. Виявлення учнів з «групи ризику».
3. Обізнаність соціального педагога із соціальною ситуацією сім'ї школярів, особисте знайомство з батьками (надання батькам необхідної інформації щодо проблеми, сприяння взаємодії школи та сім'ї у попередженні та подоланні даної проблеми; надання консультативної, посередницької та іншої соціально-педагогічної допомоги щодо усвідомлення власних сімейних і соціальних ресурсів).
4. Обізнаність та наявність конструктивних контактів із педагогічним колективом (підготовка фахівців до реалізації різних форм роботи профілактики дитячого алкоголізму у школі, до попередження та виявлення учнів з «групи ризику»).

Вторинна профілактика. Головною метою вторинної профілактики є зміна дезадаптивних і псевдоадаптивних моделей поведінки учнів (у першу чергу підлітків) на модель здорової просоціальної поведінки.

Вторинна профілактика здійснюється із застосуванням різноманітних стратегій:

- формування мотивації зміни поведінки;
- зміна дезадаптивних форм поведінки на соціально адаптовані;
- формування та розвиток учнівської «мережі» взаємопідтримки та популяризації здорового способу життя.

Завдання вторинної соціально-педагогічної профілактики дитячого алкоголізму:

1. Поінформованість соціального педагога про школярів груп ризику (виявлення патології, лікування та нагляд у фахівців; створення програм для роботи із школярами з групи ризику).
2. Діяльність у центрах реабілітації з іншими фахівцями, де всі методи терапевтичної та реабілітаційної роботи спрямовані на соціалізацію і адаптацію (тренінги підвищення самооцінки,

впевненості у собі, зняття напруги, психотерапія творчим самовираженням тощо.).

3. Обізнаність із батьками дітей групи ризику (лекційні і практичні заняття, які надають професійну психолого-педагогічну допомогу відповідним групам батьків; створення груп взаємодопомоги, оволодіння навичками поведінки, яка направлена на взаємну підтримку та особистісний розвиток у сім'ї та у відносинах з дітьми).

Третинна профілактика дитячого алкоголізму. Третинна соціально-педагогічна профілактика дитячого алкоголізму спрямована на відновлення особистості та її ефективного функціонування у соціальному середовищі після відповідного лікування, зменшення ймовірності рецидиву захворювання. Також вона спрямована на зниження шкоди від вживання алкоголю у тих, хто готовий піти на припинення його вживання.

Головна мета третинної профілактики – це формування середовища соціальної підтримки та стимулювання розвитку особистості таких учнів (їх ресоціалізації).

Завдання третинної профілактики дитячого алкоголізму:

- формування середовища соціальної підтримки та стимулювання розвитку особистості;
- формування мотивації до зміни поведінки, припинення вживання алкоголю і постійна підтримка процесу «руху» до здорового способу життя;
- розвиток навичок соціальної компетентності, подолання спокуси алкоголізації школярів;
- формування поведінки й стратегії пошуку соціальної підтримки у просоціальних особистостях та спільнот.

Для найбільшої ефективності соціально-педагогічної профілактики дитячого алкоголізму необхідно об'єднати зусилля школи, сім'ї та громади. Соціальні педагоги мають залучати батьків і звертатися за допомогою до громадських організацій та правоохоронних органів.

Основною формою профілактичної роботи соціального педагога зі школярами підліткового віку є групова робота, яка реалізується через такі напрями діяльності:

Профілактика причин і наслідків алкоголізму. Доцільно здійснити через проведення групових дискусій на теми, пов'язані з алкоголізмом. Результатом таких занять повинно бути формування групової думки, якої будуть дотримуватися всі учасники групи. Крім дискусій можливі й інших форми роботи: проведення рольових ігор, у ході яких програються основні ситуації, пов'язані зі споживанням алкоголю і тиском однолітків. У рольовій грі, спрямованій на профілактику алкоголізму, можна досягнути особистісного розвитку дитини, сформувати вміння протистояти умовлянням вживати спиртне.

Основні соціальні уміння, що може сформувати соціальний педагог у підліткової групі, це уміння чітко формулювати аргументи щодо відмови від алкоголю і протистояти тиску однолітків. Форми роботи: дискусія, під час якої відбувається обмін інформацією про шкоду алкоголю, де соціальний педагог виступає у ролі арбітра, ділова гра, розмова. Методи, які залякують дітей, застосовувати не доцільно.

Організація просоціального вільного часу підлітків, оскільки беззмістовне дозвілля є головним чинником ризику у розвитку зловживання підлітком алкоголю. Необхідна яскрава своєрідна реклама діяльності гуртків, секцій, клубів, дитячих і юнацьких організацій, щоб підліток міг обрати собі заняття до душі. Соціальний педагог повинен знати інтереси, схильності і захоплення підлітка і допомогти організувати йому змістовне дозвілля. З огляду на психологічні особливості віку важливо розвивати для підлітків конкретні групові форми дозвілля. Слід враховувати, що найбільший інтерес підлітки проявляють не до інтелектуальної діяльності, а до занять спортом. Тому необхідно всіляко заохочувати заняття у спортивних секціях, організовувати походи, спортивні змагання і т.п.

Антиалкогольна виховна робота, проведена соціальним педагогом і спрямована на формування у підлітка твердих

антиалкогольних переконань: необхідність тверезого способу життя, про неприпустимість вживання алкоголю на період формування організму, про аморальність пияцтва і алкоголізму. Важливо для соціального педагога зважати не скільки на шкоду вживання алкоголю здоров'ю, скільки на шкоду їх у соціальному плані, тобто на вплив взаємовідносин школяра з оточуючим світом.

Антиалкогольне просвітництво педагогічного колективу НЗСО. За підсумками ознайомлення з освітніми програмами установи соціальний педагог може запропонувати включити елементи антиалкогольного виховання до всіх предметів шкільного циклу. Завдяки цим доповненням буде розширено знання учнів про шкідливий вплив алкоголю на здоров'я та її нащадків, про несумісність вживання алкоголю з просоціальним способом життя.

Посередницька діяльність соціального педагога – підключення до професійної роботи не тільки батьків, учнів, а й працівників міліції, лікарів, працівників найближчих підприємств, громадськості.

Однією з найбільш ефективних форм соціально-педагогічної роботи щодо подолання різних шкідливих звичок, в т.ч. й вживання учнями алкоголю, є тренінгова форма. Саме тому, нами було розроблено **приклад профілактичного тренінгового заняття, розрахованого на підліткову аудиторію (див. Додаток 2).**

Мета: надання інформації про здоровий спосіб життя, розповсюдження знань про негативні наслідки та профілактику вживання алкоголю (див. Табл.).

Зміст соціально-педагогічного тренінгу щодо профілактики дитячого алкоголізму в умовах ЗНЗ

№	Зміст роботи	Орієн	Ресурсне
1.	Вправа: «Знайомство»	5 хв.	М'яка іграшка
2.	Мозковий штурм: «Чому люди вживають алкоголь?»	15хв.	Маркер, фліп-чарт, папір А 4
3.	Інформаційне повідомлення: «Що таке алкоголь? Вплив алкоголю на	5 хв.	Маркер, фліп-чарт, папір А 4

4.	Гра-розминка: «Ми йдемо полювати»	5 хв.	
5.	Інформаційне повідомлення: «Міфи та факти, які потрібно знати про алкоголь»	10 хв.	Маркер, фліп-чарт, папір А 4
6.	Вправа: «Обговорення ситуації»	10 хв.	Маркер, фліп-чарт, папір А 4
7.	Гра: «Побажання»	5 хв.	
8.	Підведення підсумків заняття	5 хв.	Маркер, фліп-

Рефлексія.

Основні показники ефективності соціально-педагогічної профілактики дитячого алкоголізму в умовах ЗНЗ:

- зменшення кількості підлітків, які в 5 – 7 класі вже мають досвід вживання алкогольних речовин;
- виявлення та формування бази даних учнів «групи ризику» потенційно схильних до дитячого алкоголізму;
- зменшення частки старшокласників, які регулярно вживають алкогольні речовини;
- підвищення професійної та особистісної компетентності педагогів в сфері профілактики та протидії алкоголізації школярів;
- налагодження системи взаємодії школи, сім'ї та громади в сфері протидії дитячого алкоголізму.

Щодо результатів нашого дослідження, ми рекомендуємо:

1. Укомплектувати штат освітнього закладу соціальним педагогом, психологом, які підготовлені до роботи зі школярами, схильними до вживання алкоголю.
2. Залучати до вирішення проблеми алкоголізації серед школярів інші служби: соціальні (органи опіки та піклування, реабілітаційні центри і т. Д), правоохоронні (відділення міліції, комісію у справах неповнолітніх тощо) і медичних працівників (нарколога, психотерапевта).

3. Організувати комплексну і систематичну профілактичну роботу в освітньому закладі, із залученням сім'ї та осіб, спеціалізованих на проблемі алкоголізації.
4. Розробити і впроваджувати у навчально-виховний процес методики організації вільного часу учня.
5. Організувати роботу щодо подолання алкоголізації школярів по засобом взаємодії з сім'єю.

Отже, соціально-педагогічна профілактика дитячого алкоголізму в умовах НЗСО передбачає комплексну роботу школи, сім'ї та громади щодо попередження та подолання проблеми дитячого алкоголізму, яку координує соціальний педагог.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Головка Н. І. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. / Н. І. Головка. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. — 174 с.
2. Журавель Т. В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності [Текст] / Т.В. Журавель // Соціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін.: - К.: Академвидав, 2013. – 312 с.
3. Пірог Л. А. Посібник до вивчення курсу „Соціальна профілактика” [Текст] / Л. А. Пірог. – Д.: ДНУ, 2016. – 34 с.
4. Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників: монографія / О. В. Тютюнник. – Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2014. – 350 с.
5. Шендеровский К. С. Профілактична соціальна робота: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / К. С. Шендеровский. – К. : Главник, 2012. – 144 с.
6. Lisa E. Cox, Carolyn J. Tice, et al., (2018). Introduction to Social Work: An Advocacy-Based Profession (Social Work in the New Century) 2nd Edition. Publisher : SAGE Publications, Inc.
7. [Betty J. Ruth](#), [Esther E. Velásquez](#), [Jamie Wyatt Marshall](#), [Dory Ziperstein](#). Shaping the Future of Prevention in Social Work: An Analysis of the Professional Literature from 2000 through 2010. *Social Work*, Volume 60, Issue 2, April 2015, Pages 126–134.

Додаткова:

1. Андреева Т. Вільний час підлітків та ризик вживання алкоголю. Соціальна психологія. 2011. № 2. С.70-79.
2. Барамзіна М. Адиктивна поведінка як соціально-психологічний феномен. Здоров'я та фізична культура. 2010. № 30. С.18-20.
3. Бега А. Стратегія зменшення шкоди від вживання наркотиків як пріоритет у політиці профілактики ВІЛ/СНІДу [Текст] / А. Бега // Соц. політика і соц. робота. – 2005. – № 2. – С. 5–27.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери [Текст]: 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
5. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник

- [Текст] / Н. В. Заверико – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2011. – 240с.
6. Москаленко В. Ф. Глобальна профілактика як стратегічний напрям розвитку охорони здоров'я [Текст] / В. Ф. Москаленко // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2012. - №2-3 (18-19). – С. 219-226.
7. Профілактика вживання психоактивних речовин серед старшокласників [Текст]: Методичні рекомендації для соціальних педагогів, класних керівників і спеціалістів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / автори-укл.: Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. – Черкаси: ПП Чабаненко, 2010. – 74 с.
8. Островська Н. О. Основні складові соціально-педагогічної діяльності щодо формування усвідомленого батьківства молоді [Текст] / Н. Островська - Л.: Вид-во “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. - №16. - С.115-122.
9. Рень Л. В. Соціально-профілактична робота з бездоглядними та безпритульними дітьми [Текст]: методичні рекомендації для фахівців соціальної сфери / Л. В. Рень. – Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 72 с.
10. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні [Текст] / І. О. Курило // – К.: АДЕФ - Україна, 2012. – 134 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник [2-ге вид., доп.]. Київ: Академвидав, 2010. 456 с.
12. Харченко С. Я. Соціальна педагогіка: технологічний аспект: науково-методичний посібник у 2-х частинах. Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. Ч1. 383 с.

Інтернет-ресурси:

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
2. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pidruchniki.ws/>.
3. Библиотека Гумер [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gumer.info/>
4. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.dnrb.gov.ua.

5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>.